

Berkel c. a.

Den 30sten Juli 1896 bezocht ik de gemeente Berkel en Eenschot. Omstreeks 3³/₄ uit Udenhout vertrokken, kwam ik te ongeveer 4¹/₄ uur aan het gemeentehuis te Berkel. -

Een zeer talrijke eerewacht stond mij aan de grenzen van Udenhout en Berkel op te wachten, en draafde met mij mede. - Voor het raadhuis te Berkel werden door enkele personen (mannen en vrouwen) eenige liederen te mijner eere gezongen. - De ingang van het Raadhuis was, evenals de raadskamer, aardig versierd; even voor het Raadhuis was eene groote erepoort opgericht. -

Op het raadhuis vond ik den burgemeester met de leden van den gemeenteraad; aangezien de burgemeester ook secretaris is, moest hij mij weldra in den steek laten om Klusens te gaan helpen. - Ik bleef toen met de twee wethouders en met vijf raadsleden zitten; allen eenvoudige boeren, met wie te praten nog al aardig was. - Vermeldenswaardige bijzonderheden vernam ik niet van hen; zij klaagden natuurlijk allen, dat het den boerenstand zoo slecht ging, en dat zij moeite hadden het hoofd boven water te houden. - Zij wilden geen belasting op het graan, maar meenden, dat inkomend recht op hoornen, huiden en vet den landbouwer zeer ten goede zou komen.

Op mijne audientie verscheen slechts een kastelein, die gaarne „vergunning“ zou hebben; anders niemand.

Na afloop der audientie kwam mijn rijtuig weer voor, en vertrok ik, weer geëscorteerd door de eerewacht, naar Oisterwijk. -

Om mij feestelijk te ontfangen, had zich eene feestcommissie gevormd; deze stond mij op de grens van Udenhout op te wachten, gezeten in eene mooie victoria, bespannen met twee paarden, toebehooren-
de aan den Heer Swagemakers. In dat rijtuig deed mij het dagelijksch bestuur van Berkel uit, geleide tot Oisterwijk. - Van de eerewacht waren er onderweg een paar van het paard gevallen, schijnbaar

Berckel e. a.

schijnbaar zonder zich te bezeeven.

Blijkens het deswege door Klasens uitgebrachte verslag liet goowel de administratie van den secretaris, als die van den ontvanger nog al te wesen, schen over. Ik richtte te dier zake een missive tot het gemeentebestuur.

Den 2^{den} Mei 1900 kwam ik weer in deze gemeente; dien, zelfden dag bezocht ik nog Oisterwijk en Udenhout; ik ontkeek en dineerde te Tilburg, hotel Klegenman.

Op het gemeentebuis vond ik den burgemeester met zijn heelen raad. Jan Jansen Klasens weer beslag legde op den burgemeester, maar ik middelen raad ten pr even problemen. — Ik vernam van hem, dat zij er tegen waren, dat er een ~~aan~~ tram zougebouwd worden op den weg Oisterwijk-Euschoot, omdat die weg ^{daar} waar acht meter breed is; de boeren ^{daar} ~~bruygen~~ ^{veer} ~~veer~~ ^{gehoopeld} naar de weide; de weg zou te smal bliken om ongeschikt te worden. Ik zeide hun natuurlijk, dat hem ~~bezuur~~ ^{overdruven} was, en dat het elders talloos wel ging. — Vele boeren leveren hun melk aan jurgens te Oef; jurgens betaalt de vracht van de gewulde kannen, terwijl de vracht der ledige kannen voor rekening komt van de leveranciers. —

Men klaagde sterk over de stroopers uit Tilburg; met 5-7 man komt men uit Tilburg; snijdt uit de bekenboomen alle hout voor bevens en ~~hijft~~ ^{op} die manier alle boosken. Die Tilburgsche stroopers nemen dikwijls leveranties aan voor honderden guldens beken bevens aan de Staatspoor. —

In Berckel is geen Doctor gevestigd; de practijk wordt waargenomen door Dr. Hobbelt uit Udenhout, en door Dr. van Heulom uit Oisterwijk; deze laten zich betalen met $\text{ƒ} 3$ tot $\text{ƒ} 6$. — per visite. — Zieken, die in staat zijn zich te verplaatsen, gaan welal naar Dr. Vrepper te 's Bosch; deze rekent slechts $\text{ƒ} 1$. — terwijl de trein reizen slimmer kost.

Men is zeer goed tevreden over den veldwachter van O. O. Op mijn audientie verscheen niemand dan de Kastelein B. van B. die wilde gaarne vergunning hebben.

In tegenstelling met Udenhout is Berckel een arme op.

Berckel e. a.

meente; er is geen meisjesschool van zusters; de gemeente heeft twee openbare scholen, een te Berckel en een te Euschoot. Tevens twee parochies; te Euschoot is juist een nieuwe kerk gebouwd. —

De boeren zijn, — ook weer in tegenstelling met Udenhout, over het algemeen arm.

Omtrent de administratie ter secretarie valt op te merken, dat de notulen der vergaderingen van B. en W. niet geregeld werden gehouden; — de administratie van den ontvanger was een beetje in de war, door dat het journaal alleen versamelde cijfers gaf van de verschillende maanden afzonderlijk; Wasboek, grootboek en kas klopten samen niet. — Ontvanger mocht nog een hulpregister aanleggen voor ontvangsten van verkooppingen.

Den 23 Juni 1904 bezocht ik van uit Tilburg de gemeente Berckel; totzelfden dag ging ik naar Udenhout, en naar Goyke.

Ik verleende audientie aan Pastoor Koenmaaker, pastoor te Berckel. Helmondenaar van geboorte (hij is een broeder van den tegenwoordigen gemeente ontvanger aldaar) was hij lang kappelman te Nijmegen.

B. en W. deelden mede, dat de gemeente wel niet rijk was, maar dat het de laatste jaren den boeren bijzonder goed was gegaan; daardoor was er veel draagkracht gekomen. 15% gedwongen huwelijken.

Van de raadsleden waren van Nijswijk en Cloeser op Euschoot; Bergmans en Berckelmans op Euschoot; de rest in Berckel. — Euschoot behoort parochiaal onder Oisterwijk.

De Euschootsche heide en de Euschootsche heide behoorden eertijds aan de gemeente; om het raodhuis te kunnen bouwen, om horede wegen te kunnen betalen, werden alle die bezittingen te gelde gemaakt.

De kelderbekker helooft, dat hij met zijn gewone gezin niet kan rondkomen van $\text{ƒ} 300$.+ hij wou; zijne belangen aan B. en W. aanbevelen.

Vermaede wordt niet geliden. De fabriek van Swage, makers (gelogen achter zijn huis „Likenbosch“) geeft veel

Berckel e. a.

werk, ook 's winters bij vorst. Ziekte valt ^{daar} staatkonder strenge
tucht: er mag niet gedronken, niet gevlucht, geen gemeene
taal gesproken worden op straffe van onverbiddelijk te worden
weggejaagd.

Er wordt veel geld ingeleend op de Maerenlembank (er staat
± f 30.000); er wordt echter geen geld gevraagd, dat naam
heeft.

Den 10 April 1907 kwam ik weer in Berckel; van het sta-
tion Molenhout was ik eerst naar Molenhout gereden; daarna
naar Berckel en eindelijk naar Oisterwijk. Van Molenhout
keerde ik 's avonds naar den Bosch terug.

Ik verleende audientie aan J. Vooght uit Eerscht, die
mij over eene draankwet zacht kwam raadplegen.

De ^{meeste} besparingen ontbrekt het onderhoud der waterlei-
dingen zijn voor Berckel zeer bezwaarlijk, omdat Sil-
burg het water zoo verontreinigt; men kan geen men-
sch drinken, om de waterleidingen schoon te maken
en het water te bezinken er zit te halen. De menschen zijn
bang voor bloedvergiftiging, wanneer ze hier of daar een
klein wandje hebben.

Moraliteit van de bevolking blijft groot.

Men betreurt het, vroeger legden de Maens gagerd te hebben;
men zou trans opaan een team hebben, vooral naar
den Bosch, met het oog op de Bossche markten.

Gevoegens te Oef krijgen heelmaal geen melk meer uit
Berckel; de Maeren koeiden, rekden de melkkannen
niet heelmaal, ofwel, zij deden er water bij. De fout
was, dat er niemand in Berckel was, die bleef voor
gevoegens de melk ontving, en fraude tegenging.

Van Silburgsche herdenbinders heeft men veel minder
last dan vroeger; men geloof, dat zelfs komt, door dat
op de werfplaatsen van de staalspoor, waar vroeger
al die herdenbezems gekocht werden, bleef met onder
materieel overgevoerd wordt.

Er is nog geen dahlus in de gemeente; de kabach uit
Molenhout ~~Berckel~~ bedient Berckel, de Verbaaren uit Oisterwijk
bedient Eerscht.

Berckel e. a.

Van de Maerenlembank wordt nog steeds zeer weinig
geld ter leen gevraagd; men heeft op tegeen, dat men
steeds twee krogen naar medebrengen.

Burgemeester Brenders is lid van het Dagelijksch
Bestuur van den Maerenbond; toen de provincia-
le weghelasting daare behandeld werd, heeft hij die we-
dedigft tegenover pater van den Elsen, die er tegen was.
De secretaris van den Bond, Ohten, zou daareover vandaar
byzonderheden kunnen mededeelen.

De gemeente heeft den weg naar de halte Berckel ver-
hard; met B. en W. daarnaar gaan rijden; de weg
is gestraat met klinkers uit de fabriek van Suragymakers
à f 13. de duizend; het werk ziet er zeer goed uit.
B. en W. lieten mij aan het station Berckel de beerpuit zien,
welke de Maerenbond daare oprichtte; in 1906 werden er
119 wagens heer van uit Amsterdam aangevoerd; de
waggen kost f 10. + f 9 aan vracht; de Maerenbond
verkoopt de heer tegen f 0.31 de H. h., en verdient dus
op iederen wagon f 2.50 à f 3. — Daaredoor kan men
± f 40% afleggen op de stichtingkosten van de beerpuit.

Den 5 April ¹⁹⁰⁷ bezocht ik Molenhout, Berckel en Oisterwijk; ik
kwam per trein tot Molenhout, en nam daare 's avonds ook weer
de trein naar den Bosch.

Ik verleende audientie aan pastoor Nagymakers, die niets
byzonders te vertellen had, en van Kijker, een voluitair ten
secretarie.

De burgemeester vertelde mij allerlei byzonderheden ontbrekt
de moedelijheden ten vorigen jare in het Trappisten klooster; ten
beloening van zijne goede zorgen had hij juist het leuis pro ecle-
siae et pontificie gekregen, terwyl van de Maeren te Tilburg daarevoor
de Gregorius orde kreeg. — Van hem vernam ik nog de over-
zaak van de gelidijke moedelijheden van het klooster: in de trap-
pisten orde werd nl. opgenomen Leonard Richard Charles
Marie van Oosthuysen Baron van Rijkersvel van Rijkensburg,
zoon van Alphons Francois Episkop en van Cecilia
Justine Barisch. In het vooruitzicht van het forbein,
dat deze jonge man te wachten had, en dat aan de orde

Berkel c.a.

Zou komen, werd het kolossale klooster gebouwd. Hetmaal wilde, dat die jonge man den 20 september 1892 kwam te overlijden; zijne hunder leefde toen nog; het forkeim was nog niet verstorven, en zoo ontging die rijkverfenis aan het klooster en kwam dit in financiële moeilijkheden, ^{dat men} door den bouw nog moest betalen en daarvoor geen geld had. Van toen af aan werd met kraak de bierbrouwerij geëxploiteerd, met vele depots in België enz.; daardoor werden destijds tal van bierbrouwerijen in de provincie draad gemaakt, en kreeg men al die geschiedenissen met den abt, die in België reisde om de depots te controleren enz.

De kleine waterleidingen worden vrijwillig door de baeren onderhouden voor de gemeente; de baeren doen dat, om geen hoogen hoofdelijken omslag te moeten betalen; de gemeente zorgt alleen voor de hoofdwaterleidingen; het onderhoud daarvan kost niet heel veel.

Er wordt in Berkel geen byzonder onderwijs gegeven; in Berkel en in Enschat is eene openbare school. Berkelgemeenter heeft, dat de pastoor van de beide parochies zich zullen verstaan over de oprichting van een liefdehuis, halfweg Berkel - Enschat. — Thans zijn ± 50 kinderen uit Berkel naar de byzondere scholen te Udenhout.

Er is een beerenbank, aangesloten bij de centrale bank te Eindhoven; er zal ± 26 millie gebracht zijn; er wordt haast geen geld gevraagd, omdat de menschen het niet noodig hebben.

Steenfabriek van swaagemakers werkt des winters niet; daardoor zijn vele menschen, die er 's zomers werken, 's winters zonder werk.

De Baerenbond werkt zeer nuttig; de beursput had in 1910 ± 170 wagons vloeiend van ± 100 kl. d. ieder. —

Er is pas een nieuwe kerk gebouwd; architect was Jan Stuijt; gebouw in Romantische stijl; kostte in aanmerking f 23.600. Voor mijn vertrek skit de gemeente de kerk even berichtloos; de pastoor kwam dadelijk, toen hij mij zag komen. — Ter plaatse waar nu de kerk staat, was vroeger een St Willebroedus kapel; men kan nagaan, dat die kapel er omstreeks 1200 was; in

Berkel c.a.

1452 werd ~~de~~ die kapel op nieuw opgebouwd; de restes stonden er in 1854 nog. In 1854 werd er eene parochie Berkel opgericht, met van Rijkersvoel als eerste pastoor; deze restaureerde de kapel en bouwde er een toren aan; omdat de kapel reeds in 1452 gewijd was, behoeft hij de weder in dienststelling in 1854 er geen nieuwe wijding plaats te hebben. — Aan den toren van v. Rijkersvoel bouwde pastoor Raaymakers thans eene nieuwe ruime kerk. — In die kerk staan twee merkwuurdigge oude beeldjes van ± 35 e. kl. hoogte, een van St Willebroedus, en een van de bl. Maagd.

Den 29 Mei 1916 bezocht ik per auto van uit den Bosch de gemeenten Berkel en Oisterwijk.

Er wordt volkomen gebouwd; eene woning staat ledig. Hier per week voor eene woning met 4 aren land f 1. — Alleen bij zes woningen van swaagemakers is geen tuin of land.

Gemeente kan geen sentels krijgen voor wegen en fietspaden; S. D. heeft geen bezegens beschikbare

Waterleidingen zijn werkhelyk opzet in orde. De groote waterleidingen beuven die langs de wegen worden door gemeente geregeld; de anderen worden meestal door de gebouwers in orde behandeld; zij hebben garanie het stroomis.

De Verhaeren uit Oisterwijk is opgevoeld door de v. d. Heyden; deze heeft met Dr Babak uit Uden, hout de armenpraktijk. Hij werkt door armenbestuur bevald op declaratie.

In het belang van de hygieene heeft gezondheids commissie heel wat waterputten met slecht drink water doen opruimen, en vervangen door putten met goed drinkwater.

Bierbrouwerij de Schraapshoer werkt byzonder druk. Als de Schraapshoer door de schulden (S ton) heen zijn, hebben zij de brouwerij op. Het gaat hun thans heel goed; de schulden in Tilburg (Eras f 60.000, klaren f 12.000. enz) zijn afbetaald.

Steenfabriek van swaagemakers maakt b. à y.

Berkel c.a.

millioen steenen. Werkt ook 's winters; heeft 10 Belgische vluchtelingen aan het werk; er is gebrek aan arbeidskrachten in gemeente.

Van tram Tilburg - 's Bosch (plan Vierthuis - Canters) komt niets.

Burgemeester heeft in hooge mate aan opalstenen geleden; in den laatste tijd gaat het beter, door dat hij een geheim middel gebruikt. — Het is voor Berkel te hooploos, dat hij nog lang zijne functie zal kunnen blijven vervullen; hij is een goed burgemeester.

Den 24 Augustus 1920 kwam ik weer in Berkel.

De raadsverkiezingen 1919 brachten 3 nieuwe Raadsleden, onder wie een arbeider; en 1 anderen methander.

Het gehucht Bleekelum, waarvoor steeds 1 lid van den raad werd gekozen, heeft thans geen eigen vertegenwoordiger meer: Berkel heeft 4, Enschat 3 raadsleden.

In de vergaderingen van den raad gaat het bijzonder goed.

Er staat in de gemeente nog een pr woningbouwbedrijf; dus geen woningnood.

Men wil gaarne als gemeente zelfstandig blijven; de finantiën laten dat ook nog wel toe. Zelf het niet meer gaan, dan ware eene vereeniging met Udenhout aangewezen.

De bierbrouwerij der Trappisten werkt bijzonder druk; gedeeltelijk met lieken personeel. In goede jaren houden ze 40 à 50 milt over. Het zal echter lang duren, voor de schuld van Den geledigd is.

De steenfabriek van Swaagemakers werkt druk; het is geen seizoen bedrijf.

Groote bezwaren tegen de irrigatieplannen van Tilburg; men hoort haast niets, doch daar niets van komt.

Bij oefeningen der brandweer worden de spuitgasten gesabotageerd. Als er brand is, moet iedereen kosteloos werken.

Geen armee; geen subsidie burgerlijk arm

Berkel c.a.

bestuur.

Bestuur wil een liefdehuis bouwen te Berkel; kan geen zusters krijgen. Is in onderhandeling met Franse Zusters, Orde van St Francois & Paul aanvankelijk kan deze orde alleen verpleegzusters beschikbaar stellen; over een ja of vier waarschijnlijk ook zusters, die onderwijs moogen geven. Als die zusters werkelijk komen, dan kan haar de Wijkverpleging worden toevertrouwd; dat zou voor Berkel een groote aanwinst zijn.

Het gaat den boeren vrij goed; in den hoofdelijken omloop worden ze aangeflagen van f1200 tot f2600. Het aantal koeien neemt vrij sterk toe.

Geen stoomzuivelfabriek: Enschat levert eenvoudig melk van Tilburg. — Berkel brengt de melk naar de Stoomzuivelfabriek te Udenhout; Bleekelum naar die te Oisterwijk.

Van Wilhelmina kanaal heeft men niets.

Electriciteit durft men niet te nemen; die komt te duur.

Den elfden Juni 1924 kwam ik weer in Berkel. Gelukkig is hier geen woningnood. Twee houten noodwoningen werden gebouwd, geheel volgens de eischen van de Personeels Commissie.

De Raad bestaat thans uit 4 landbouwers, een schoenmaker, een baas van de steenfabriek, en den plann. halfechef. — Vier leden wonen in Berkel, 2 in Enschat en een in Bleekelum.

Barbischappen bestaan in Berkel gelukkig niet. Bij mijn bezoek aan Oisterwijk op 16 Juni 1924 verscheen een Commissie uit Bleekelum, die namens de ingez. zekeren kwamen vragen om afscheiding van Berkel; zij wenschte, dat Bleekelum bij Oisterwijk zou gevoegd worden. De grenslijn zou dan langs den Nijkoweg moeten loopen. Zij wilden bij Oisterwijk gevoegd worden, omdat ze werkelijk ook tot die gemeente behooren; daar moeten hun kinderen

Berkel e. a.

de school bereiken, daar staat hunne stoom-
vel fabriek ^{daar worden ze bevestigd} ~~te komen~~ geregeld in Oisterwijk; in
Berkel komen ze nooit.

Ik bracht dit verzoek bij B. en W. ter sprake; dese
erkenden de juistheid van de motieven, maar
voelden niets voor eene afscheiding van Heukelum,
dat altijd bij Berkel gehoord had. Werd het af-
gescheiden, dan zou Berkel waarschijnlijk als
gemeente niet kunnen blijven bestaan; Berkel zou
dan bij Heldenhout moeten gevoegd worden, en
inschat bij Tilburg.

B. en W. dachten, dat de drang van Heukelum uit-
ging van de gesluchtigheid in Oisterwijk, die eene
versteking over het boeren element zou willen legen
over de sterke taenname van de fabrieksarbeiders.

De belastingen zijn vrij laag: 5 à 6% hoofd. omslag.
De vleeschkeuring valdaet vrij goed. Alleen zou men
voor het noodgericht een eene regeling willen als in
Breda: het eeddever moet per last euffe naar Tilburg
gebracht, daar gekeurd, en in geval van gesotken-
ding uitgeponnd.

Helelectriciteits bedrijf gaat vrij goed en bracht geen
grote zorg meer; in het eerste bedrijfs jaar - van 13
maanden - gaf het een nadeelig saldo van f 29. -

In inschat doet het Tilburgsche veide water nog
al veel schade. Mr. Hobbeman trachtte daar
de boeren te bewegen om acties tot schadevergoe-
ding tegen Tilburg te beginnen, en kreeg van iede-
ren daer een voorschot van f 70. - Vervoersmaster
Brenders was ook in die vergadering, en ont-
raadde op het voorstel van Hobbeman in te gaan
er kwam haer niets van de zaak.

Op den legger der wegen en voelpaden komt geen
enkel voerspad voor. Voor eene verkeerde interpre-
tatie van de betrekkelijke voorschriften, meende
men, dat de voelpaden niet op den legger behuis
behoorden.

De schuld van de Frappisten zou thans het op

Berkel e. a.

f 30.000 na zijn aangezienword. Ze zullen ook later
hier moeten blijven brauen; ze kunnen anders niet
leven.

In het liefdehuis van den Pastoor kwamen eerst drie
Fransche zusters; ze vingden en grepen wat ze krij-
gen konden, en stuurden alles naar haar moederhuis
Ze waren voor Berkel geschikt. - Ze werden
vervangen door 5 zusters van de Orde te Boverdijk.
dese zijn zeer geschikt; ze houden bewaarschool,
noci- en breischool en verplegen ouderen van dagen;
Bovenstein gaat de moeder-overste als rijksverpleg-
ster rond.

De beerenbank gaat nu weer vrij goed. Na de
val van de Hansbank wantrauwde de boeren de
zaak en haalden 40% van hunne inlagen terug;
Hans is het meeste geld weer terug gebracht
van Hensvoort, hoofd der school heeft land-
bouwakte; hij geeft voortdurend cursussen in
bemestingsleer, bedrijfsleer, enz. enz.